

A Szentlélek a katolicitás princípiuma*

Nem beszélhetünk úgy az egyház egységéről, hogy ne érintsük katolicitásának (egyetemességének) kérdését. Ami Krisztus és egyháza közötti folytonosságot (kontinuitást) biztosítja, nem más, mint egyrésztől a tőle jövő szavak, a keresztség, az Eucharisztia, az apostoli küldetés, másrésztől maga a Szentlélek, aki közli az egyházzal önmagát. Ennek a Szentléleknek azonban, akinek mindent meg kell újítania, most csak egy részét birtokoljuk. Ezek a részek lényegesek, mert ha a Szentlélek nem is fejt ki még teljes hatását, amely által Isten lesz majd "minden a mindenben", mégis a Lélek eszkatologikus ajándékként lényegileg jelen van az egyházban és működik benne. A Szentlélek teszi egyetemessé (katolicizálja) az egyházat, mind a világ hatalmas terében, mind az emberi történelem idejében.

Küldetés térben

Jézus földi életében benne lakozott a Szentlélek és általa működött. A feltámadt Krisztus missziós küldetést¹ de előbb a Lélek ígérte majd tényleges ajándékát² adta, akinek eljövetele az apostoli küldetés és tanúságtevés alapja (princípiuma).³ Pontosan ez az egyik lényeges témája az Apostolok Cselekedeteinek. Az Úr mennybemenetele után, amikor ő visszatért az Atyához, a Szentlélek lett a hit és az élet kiáradásának erőforrása az egyházban.

Ekkor lép ki az egyház a zsidó világból. Fontos megjegyeznünk, hogy éppen ennek megvalósítása lesz a tizenharmadik apostol sajátos hivatása és fő műve, aki nem ismerte Krisztust test szerint, de akit az az Úr tett apostollá, aki Lélek. Pál nemcsak a pogányok belépését segítette elő Isten új népébe — hiszen már ott volt Kornéliusz és a családja —, hanem az átmenetet a görög és a görög-római világba. Ekkor jelent meg először a társadalmi-kulturális jellegű pluralizmus, amelyet aztán számos másnak kellett még követnie a századok folyamán különböző helyeken, ahol az apostoli ígírdetés elérte a népeket és a különböző kultúrákat. Micsoda kaland!

A görög-római világ viszonylag egységes volt, és azután jöttek a „barbár” osztrogótok és a vizigótok a 4. és az 5. században. Lassú, állandó és soha be nem teljesedő folyamat volt ez az egyház keleti és nyugati része között; majd később egyrészt a görögök, majd a szlávok, másrészt a latinok és a latinizált népek részéről. Ezután elindult a hatalmas méretű missziós hullám: a 6-8. századi írtérítés, a 13. századi ázsiai missziók, a 16. század hatalmas utazásai, felfedezései és hódításai, amelyeket missziós kezdeményezések kísértek, amelyekről nyilván nem lehet leegyszerűsítő módon beszélni, de amelyek mégis

* Részlet a szerző *Je crois en L'Esprit Saint* (Genf 1980) című művéből

csak megalapították a keresztény közösségeket Dél- és Közép-Amerikában. Aztán találkozott az Evangélium Ázsiával, ezzel az embereket, népeket, kultúrákat, vallásokat befogadó hatalmas világgal, majd Afrikával, amelyet kezdetben bizonyos leereszkedéssel, vagy talán megvetéssel, később jobban megismerve igen értékelve kezelték.

Mindebből minket a népek, nyelvek, kultúrák és vallások találkozása érdekel. Sokáig nem igazán értékelték, vagy alig ismerték el a „másikat” a maga más-voltában, igazi értékeivel. Csak nem is olyan régen jutottunk el ideig. A másság befogadása most azzal járhat, hogy kételkedünk saját értékeinket illetően, és túlértékeljük a „másikat”, az egzotikusait. „A szomszéd kertje mindig zöldőbb”. A katolikus kereszténység a századok folyamán találkozott tehát különböző kultúrákkal, vallásokkal, és most is, a mi időnkben is arra kapott meghívást, hogy ismét találkozzon velük, megismerje azokat és új módon fogadja be. Miért? Mert az emberek sokkal szorosabb kapcsolatba kerültek egymással; az utazás, a szellemi és anyagi javak cseréje, az információk, a televízió által, mert sokkal jobb eszközeink vannak arra, hogy helyesen megismerhessünk különböző kultúrákat és vallásokat, és érdekeltőbbek is vagyunk abban, hogy megismerjük azokat; mert talán (ha nem is mindig teljesen) a vallást illetően kigyógyultunk egyfajta politikai, apologetikus vagy „apostoli lelkülettől hajtott” imperialista sietségből. Így tehát az egyháznak ma az a hivatása, hogy új módon legyen a népek egyháza.

Pünkösdkor, amely az egyház születésnapja, az egyház az egyetemesség hivatásával lépett a világba. Nem uniformizáló terjeszkedés által, hanem azon tény által, hogy mindenki megérthette és saját nyelvén hirdethette Isten csodálatos műveit (ApCsel 2,6—11). A Szentlélek elküldése és ajándékozása által az egyház egyetemesnek született sok taggal és sajátos adományokkal: katolikus, mert partikuláris (sajátos), az adományok teljességét birtokolja, mert mindenkinek megvan a maga ajándéka. Az egyház Babel tornyának fordítottja. Nem abban az értelemben, hogy visszatérne a Babel tornya előtti egyformasághoz, hanem hogy ugyanannak az Evangéliumnak és ugyanannak a hitnek az inkulturációját hirdeti és valósítja meg változatos és különböző kulturális és emberi területeken. A jelen egyházát tehát két különböző, de egymáshoz szorosan kapcsolódó valóság jellemzi.

1. A karizmák, vagyis a tehetségek, amelyeket a Szentlélek a közösség hasznára adományoz, azért, hogy fölépítse az egyház közösségét.⁴ Az Újszövetségben és a keresztény hagyományban nincsen még egy törvény, amelyet annyira hangsúlyoznának, mint a kölcsönös szolgálat és építés törvényét. A Szentlélek adományai sokfélék, és azok a felsorolások, amelyeket Szent Pál ad, sem nem rendszerezettek, sem nem kimerítő jellegűek. Ezekkel az adományokkal a személyek rendelkeznek, de ezek a személyek nem individualista módon elkülönülő egyedek, hanem egy népnek, egy hagyománynak, egy kultúrának, egyetlen milliónek a gyermekei, és adományaik valamiképpen mind ezekhez alkalmazkodnak. A katolicitás megkívánja, hogy ezeket az adományokat és a kölcsönös segítséget összegezzék a különböző részek között, ugyanakkor legyen gondjuk az egészre és az egységre. Az anyagi segítséget illetően nagyszerű és tipikus példát ad Szent Pál, amikor gyűjtést szervez, hiszen ez a segítség a szentek javát szolgálja. Krisztus gazdagságának ismerete és kinyilatkoztatása, valamint a lelki segítség és egymást-kiegészítés szintjén maga a teológia és a katolicitás gyakorlása által valósul meg úgy, ahogyan ezt megfogalmazta például a *Lumen Gentium* (13).

2. A helyi és sajátos egyházak. Sem a II. Vatikáni zsinat, sem egyéb más dokumentum nem használ teljesen egyértelmű szókészletet. A magunk részéről úgy véljük, hogy a következő meghatározás megalapozott és világos: a helyi egyház Isten egyháza egy bizonyos helyen. A II. Vatikáni zsinat szép meghatározása az egyházmegyeről tökéletesen megfelel ennek.⁵ Sajátos egyháznak viszont azt nevezhetjük, amelyet valamilyen egyedi vonás jellemez; például a nyelv (tegyük fel a baszk nyelv), vagy tagjai sajátos milióból valók (például katonák). Ez a sajátos egyház lehet egy egész egyházmegye, vagy az egyházmegye egy része, vagy egyházmegyék egysége, egy patriarkátus (például az örmény egyház). A latin egyházban a helyi és sajátos egyházak felfedezése és értékelése a II. Vatikáni zsinat gyümölcse. K. Rahner szerint is egészen új keletű termése. A II. Vatikáni zsinat ezeket a helyi és sajátos egyházakat úgy tekinti, mint a Szentlélek által meghívott és egybegyűjtött népből álló egységeket. Ez viszont azt jelenti, hogy a Szentlélek számukra egyszerre az egység és a sajátos adományok princípiuma is. Saját feladatuk tehát fenntartani és állandóan megoldani a sajátosság és az egység között fennálló termékeny feszültséget. Egyszerre kell az egység és a pluralizmus: pluralizmus az egységben és egység uniformitás nélkül.

Amikor VI. Pál pápa 172 különböző vidékről és nyelvből származó misszionáriust szentelt egyszer pappá Pünkösöd ünnepén, átadva nekik az egység jelét: a római-latin misszálét, P. S. Monast, aki az Andok egyik kicsi népéhez indult misszióba, feltette a kérdést: hogy ezen szép és nyilván helyes gesztus ellenére mit fog csinálni ezzel a misszáléval közöttük? Milyen értelme lesz annak számukra, ha lefordítom? Ha nyelvészetileg le is fordítható a nyelvükre, de mit mondanak nekik ezek az orációk? Kétkedik és a „kultusz” és a „kultúra” közös szótövével játszva bizonyítja, hogy a liturgiának mindig egy nép liturgiájává kell válnia, ha élő akar maradni. De ugyanakkor az egyetemes egyház liturgiájának is kell maradnia, és az apostoloktól kapott hitet kell átadnia: íme a sokféleséget magába foglaló egység problémája. A közösség (communio) nehézsége. A Szentlélek ügye!

A Szentlélek teszi egyetemessé az egyházat időben is

Állandóan hangoztatott igazság, hogy a Szentlélek biztosítja végső fokon az egyház hűségét az apostoloktól kapott hithez. Bár ez inkább az apostolsághoz (az egyház apostoli mivoltához) tartozó kérdés, mégis észre kell vennünk azt a mélységes kapcsolatot, amely az apostoliság és a katolicitás között fennáll, ugyanúgy, mint a katolicitás (egyetemesség) és az egység között. Az egyház sajátos vonásai egymásba fonódnak, mint ahogyan Krisztus különböző szerepei is. Krisztus papsága királyi és prófétai; Krisztus prófétai mivolta papi és királyi; Krisztus királysága prófétai és papi. Ugyanígy az egyház egysége apostoli, szent és katolikus. Katolicitása (egyetemessége) szent, egy és apostoli; apostoli mivolta katolikus (vagyis egyetemes), egy és szent; szentsége apostoli, katolikus és egy.

Az egyház hisz Isten Igéjében, amelyről a sugalmazott Írások tesznek tanúságot. Az egyház élete a századok folyamán a Szentírásról való elmélkedés volt. Márpedig állandóan a lelkünkre kötötték, hogy az Írásokat ugyanabban a szellemen és ugyanazon Szentlélekben kell olvasni, mint akinek hatására megírták azokat. Csak a Szentlélek hatására olvasott és értelmezett Szentírás a helyes. Ez az egyik hely, ahol nyilvánvaló az a rendkívül szoros kapcsolat, amely fennáll a Lélek és az Ige, a Paraklétosz és Krisztus között, mert minden Írás Krisztusról

szól, de mélységes értelme csak az Úrhoz való megtérés által tárul fel, aki bennünk úgy működik, mint a Szentlélek (2Kor 3,16—18). Origenész magyarázatai néha túlságosan finomak és részletezők, mégis többet adnak, mint egy-egy zseniálisan éles szellem. Szívét Jézus Szentlelke töltötte be, és csak azért tudta úgy olvasni az Írásokat, hogy azokból a teljes keresztény misztériumot hallja ki.

Igen, a keresztény misztériumot, amelynek Krisztus a princípiuma és abszolút középpontja. De Ő „értünk, emberekért és a mi üdvösségünkért” jött. Ezért a keresztény misztérium elképzelhetetlen a keresztények nélkül. Elképzelhetetlen minden meghívott nélkül (vö. Róm 8,28—30). Erre mutat a Szentírás lelki értelmezése, vagyis az, amely az egyház és a Szentlélek közösségében valósul meg. Hiszen a Szentlélek sugalmazta a szent Írásokat és ő világosítja meg az olvasatot is. A Szentlélek biztosítja a szöveg tévedhetetlenségét és olvasóinak igazhítőségét. A Szentlélek szerepének ez a redukálása kielégítheti a lelkeket egy olyan korban, amelyben az egyház nagyon is védekezni kényszerül a kritika támadásaival szemben. A biblikus és patrisztikus kutatások azonban szélesebb szemléletet tesznek lehetővé számunkra. A keresztény misztérium Isten önkinyilatkoztatása és önközlése az Ő Fia, Jézus Krisztus által a Szentlélekben. A Szentlélek, Szent Iréneusz kifejezése szerint „communicatio Christi”, vagyis közösség Krisztussal.⁶ Ezt nevezik Origenész és az atyák lelki értelemnek. Erről beszél a II. Vatikáni zsinat is, amikor azt tárgyalja, „hogyan kell értelmezni a Szentírást”.⁷ A Zsinat először is elismeri a szent szövegek (irodalmi műfajok, stb.) teljes történetiségét, kulturális, emberi föltételeit. Úgy tekinti a Szentírást, mint egyfajta szentséget, mint magát az egyházat és „per analogiam” (összehasonlítás révén) mint a megtestesülést, és aztán kijelenti, hogy „mivel a Szentírást ugyanazon Szentlélek segítségével kell olvasni is, magyarázni is, akinek sugalmazására készült... éppen olyan gonddal kell szemmel tartani a teljes Szentírás tartalmát és egységét is, számba véve az egész egyház élő hagyományát és a hithasonlóságot”.

Ha tehát a Szentírás tartalmára nézve Krisztus misztériumának közlése, ami nem más, mint a Szentlélek műve, akkor megérthetjük, hogy *positis ponendis* hasonlítható a hagyományhoz, az Eucharisziához, és magához az egyházhoz is: mert ezeknek lényegében ugyanaz a tartalma magának a Szentléleknek a közreműködése által. És ezt nemcsak Origenész vagy Szent Ambrus mondja nekünk. Ez magának a vizsgált valóságnak a realista és ugyanakkor lelki szemléletéből következik. Jól ki lehetne ezt fejteni Szent János evangéliumának 6. fejezetéből, vagy abból a hagyományos tanításból kiindulva, amelyet a zsinat is felújított; eszerint két asztal van: az Ige és az Eucharisztia asztala. Mindkettő maga Krisztus, aki azért adja önmagát, hogy életünk legyen. Mindkettő a Szentlélek hatására valósul meg. Mindkét valóságnak, amelyről beszélünk, van egy felszínes, külső szemlélete, melynél el lehetne időzni: hiszen az Írásokban lehetne csupán irodalmi szöveget látni, a hagyományban pedig tisztán emberi történelmet; az Eucharisziában pusztán ceremóniát; az egyházat pedig lehetne egyszerűen szociológiai szempontból nézni. De lehet mélyebb lelki szemlélettel is tekinteni ezekre az isteni valóságokra, mint olyanokra, amelyekben Isten kötelezi el magát az emberért Szentlelke által.

A Szentlélek aktualizálja az Igét, amikor annak betűjéből kiindulva minden nemzedék, minden kulturális környezet számára élővé teszi. Vagyis segíti a keresztény közösséget, hogy megragadja annak értelmét. Nemde pontosan ezt ígérte meg Jézus? Nemde pontosan ezt élték meg az első tanúk, és az első egyházak? Nemde ennek a tudatában élt az egyház és beszélt az ő hagyomá-

nyáról? Nemde ez az a pont, amelyben napjainkban széleskörű, ökumenikus megegyezés alakul ki? Bizonyos korszakokban, például az ellenreformáció és a nagy francia forradalom utáni katolikus restauráció teológiájában főleg azt hangsúlyozták, hogy a Szentlélek megadja az egyháznak a garanciát (ez alatt a tekintélyt és a magiszteriumot értették), hogy ne tévedjen. Anélkül, hogy ezt a szempontot félreismerjék, most inkább a hitismeret aktualizálását hangsúlyozzánk a maga folytonosságában, és azt a tényt, hogy az egész közösség (amelynek nyilván megvannak a maga pásztorai) részesül a Szentlélek segítségével. „Ne hívassátok magatokat mesternek, mert egy a ti Mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok” (Mt 23,8). A II. Vatikáni zsinat igen határozott tanítást ad erről: „Isten szent népe Krisztus prófétai küldetésében is részt vesz azzal, hogy — elsősorban élő hite és tevékeny szeretete által — széles körben tesz tanúbizonyosságot róla és bemutatja Istennek a dicséret áldozatát: az őt megvalló ajkak gyümölcsét (vö. Zsid 13,5). A hívők összessége a Szentlélek kenetét kapta (vö. 1Jn 2,20 és 27), így nem tévedhet meg hitében. Ezt a kiváltságot tulajdonképpen akkor nyilvánítja ki, az egész népben meglévő természetfeletti hitérvé birtokában, amikor — kezdve a püspököktől a legjelentéktelebb világi hívőktől (Szent Ágoston) — kifejezi általános egyetértését hit és erkölcs dolgában. Isten népe a szent tanítóhivatal vezetése alatt — és hűségesen reá hagyatkozva — már nem emberi tanításban részesül, hanem valóban Isten ígését kapja (vö. 1Tessz 2,13): így azzal a hitérvével, amelyet az igazság Lelke hoz létre és tart ébren benne, elveszítetlenül birtokolja a hitet, amely egyszer s mindenkorra szóló öröksége a szenteknek (vö. Jud 3), abba helyes ítélettel egyre mélyebben behatol és azt mindig nagyobb teljességgel érvényesíti életében”.

A hitnek ez a „kenete”, amely a Szent(Lélek)-től jön, hatékony a történelem egész folyamán. A Szentatyák egyetemes szokása egészen a tridenti zsinatig a következő szavakkal jelölte a Szentlélek hatékonyságát az egyházban: *revelatio* (*revelare*), *inspiratio* (*inspirare*), *illuminare*, *suggestio* (*suggere*). Csak elismeréssel adózhatunk Aquinói Szent Tamásnak, aki szakított ezzel a szóhasználattal és leszűkítette a *revelatio* szó tartalmát, sokkal konkrétabb jelentést adva neki, és azt főntartotta annak, amit most mi kinyilatkoztatásnak nevezünk. Meggyőződésünk, hogy nem tehetjük ugyanarra a szintre az apostoli egyházat alapító és létrehozó kor kinyilatkoztatását — sugalmazását, és a már megalapított egyház életében állandóan működő Szentlélek hatását. Mégis, a régi szóhasználatnak megvolt a maga oka. Úgy akarták szemlélni a kinyilatkoztatást, mint aktuális eseményt, amely az egyházban a hit-aktus által valósul meg. Egyébként állandóan így használja a liturgia is a bibliai szövegeket. A liturgia kivonja ezeket a szövegeket a történelmi kontextusból és szigorúan egzegetikus értelméből, és Isten önkinyilatkoztatásának és önközlésének aktualitását alkotja meg belőlük. Szent Bernát például igazolja ezt a szóhasználatot azzal a ténnyel, hogy Krisztus jegyese birtokolja Krisztus Lelkét. Az Aquinói Szent Tamás által bevezetett pontosabb szóhasználatnak viszont az a gyengéje, hogy a kinyilatkoztatást úgy szemléli csupán mint befejezett tényt, és most már annak értelmezéséről, kommentálásáról, kifejtéséről lehet szó. Így tehát, Isten kinyilatkoztató cselekvésének, a vallási igazságnak, a dogmának és a hitnek racionálisabb fogalma felé orientálódunk. Olyan fogalom felé, amelyet ma megkérdőjelez maga a magiszterium is és a teológusok is. Mégis ma is, mint a múltban, hirdetik, hogy a Szentlélek működik az egyházban. Megvilágosítja, vezet életét az Úr ígéréstének megfelelően. Nekünk a protestáns kritikával szemben, amely a sugalmazott szó-

veg pozitívizmusától szenved, egyben el kell kerülnünk azt a tévedést, hogy az egyház hagyományát a létrehozó Igével azonosítsuk, és vallanunk kell az ortodox testvéregyházakkal, hogy a hagyomány az egyháznak, Krisztus Testének az élete, amelyet ugyanaz a Szentlélek éltet, aki a próféták által szólt.

De vajon szól-e még ma is a próféták által? Ki merné azt mondani, hogy nem? De ha igen, akkor ki az, aki prófétál?

Válaszunkban először is el kell ismerni, hogy az objektív kinyilatkoztatásnak és az Ige közlésének a hallgatókban megfelelő a kinyilatkoztatás Lelkének ajándéka. Ezen a címen tehát azokban, akik meghívást kaptak a hitre, vagy a hitből élnek, jelen van Isten állandó kinyilatkozó cselekvése. De még messzebbre is kell mennünk: Nem szól-e még ma is Isten az eseményekben és az emberek életében? Ezt a kérdést korunk állandóan felteszi.

A kereszténység mindig ismerte és elismerte a belső sugalmazásokat, sőt a buzgó lelki élet folyamán azt, amit Keresztes Szent János lényegi szavaknak nevez, amelyek azt eredményezik, hogy ilyen és hasonló utasítások válnak hallhatóvá: „Járj az én jelenlétemben”, „Légy békeességben”. Ne beszéljünk magánkinyilatkoztatásokról. Azoknak persze szerepük volt az egyház történelmében. Mindig is azt gondolták az egyházban, hogy a szentek élete a Szentírásnak cselekedetekben történő értelmezése. Ezért mondhatta XI. Piusz Lisieux-i Szent Teréz életével kapcsolatban, hogy a szentek élete Istennek egy szava, üzenete, igéje. És végül, mindig is úgy tekintették, hogy az egyház, amelynek életét a Szentlélek vezeti, az „*usus ecclesiae*”, azok a módok, ahogyan az egyház alakul, nagy értékű „teológiai hely”, főleg a szentségek területén. Aquinói Szent Tamás gyakran hivatkozik erre. A *sensus fidei*t, a hitérzékét, amelyet gyakran kevésbé pontosan *sensus fidelium*nak — a keresztény hívek hitérzékének — neveznek, joggal a teológiai helyek közé sorolták. Isten itt is megismertet valamit.

Mindez érdekes és fontos, de a tisztán keresztény valóságba tartozik. A kérdések viszont, amelyeket nekünk feltesznek, túlhaladják ezt a kört. A világnak egyfajta megtapasztalásáról van szó, amely által és amelyben a keresztények Isten új megismerésére találhatnak, és amelyben jelen van a Szentlélek működése. Úgy tűnik három mozzanatot kell itt megkülönböztetnünk:

1. Az *Actio Catholica* és a hozzá hasonló mozgalmakban, csoportokban gyakorolták azt a fajta reflexiót, amely elgondolkodik a környezet tényein, eseményein, amelyekben meglátták Isten felhívását, hogy próbálják megérteni az Evangélium fényében azt, és elkötelezettségükkel válaszoljanak rá. Ez volt az az „életáttekintés”, amelyről J. Bonduelle atya, a teológus beszélt, aki elmondta nekünk, hogyan ismerte fel a Lélek jegyét, amelyet a Joel próféta híres szövegét idézve Szent Péter apostol alkalmazott a pünkösdi Lélek-kiáradásra.

Tehát már a világ tényei is úgy jelennek meg, mint amelyek mondanak valamit Istenre vonatkozóan, amelyet meg kell hallgatni a Szentlélek kegyelmével.

2. XXIII. János pápa a *Pacem in terris* (1963. ápr. 11.) enciklikájával, főleg annak francia változatával és méginkább a II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* dokumentumával „az idők jelei”-nek fogalma helyet kapott az egyház önmagáról alkotott képében, főleg a világhoz való viszonyában, amely világ egyben emberi történelem is és természet is:

„Az egyház kötelessége — említett feladata érdekében —, hogy szüntelenül vizsgálja és az Evangélium fényénél értelmezze az idők jeleit.

Isten népe hiszi, hogy őt az Úr Lelke, a földkerekséget betöltő Szentlélek vezérli; ez a hit indítja arra, hogy törekedjék felkutatni, melyek végül is Isten

jelenlétének és szándékainak jelei a kortársakkal együttesen átélt eseményekben, igényekben és várakozásokban.⁹

Az időknek ezen jelei nincsenek meghatározva, de elégségesen körül vannak írva. Az idők jelei az a körülmény, amelyben az egyháznak, Isten népének gyakorolnia kell küldetését, olyan körülmény, amely bizonyos módon Isten jelenlétét és tervét, tehát vezetését tartalmazza. Ez a körülmény az adottságok, tények bizonyos összessége, amelyet a *Gaudium et spes* 4–10 pontjában leír, amelyekben az a közös, hogy valami változást jeleznek; más hasonló tényeket a zsinat más dokumentumai sorolnak fel.¹⁰ Ezeket a tényeket ki lehet emelni magának a kereszténységnek az életéből, de még általánosabban, ezek a világ mozgását jellemző hatalmas tények. És ezeket nem úgy kell értelmezni például, mint ahogy a szociológusok teszik — bár hasznos lehet az ő szolgálatuk, sőt szükséges is —, hiszen az Evangélium fényében, a hit mozgásában és a Szentlélek vezetése alatt. Minimumként azt mondhatjuk, hogy ezek a tények megjelenítik az emberiség történelmi fejlődését, és azt mondhatjuk, hogy mindez anyag az egyház, még pontosabban a katolicitás számára. Ez az első Ádám fejlődése, amelyet evangelizálni kell, és éppen ezért először is fel kell ismerni, és aztán ez ad aktualitást igehirdetésének, területet küldetésének, és új eszközöket az Evangélium hirdetéséhez.

Maximumként viszont Isten igazi üzenetét hallhatjuk ki a világ eseményei mögött működő energiákból és reménységéből, melyek azokat mozgatják. Az Ige így a cselekvő Isten eseményekben megmutatkozó üdvtervével azonosul. Ha a pozitív kinyilatkoztatás nevében reagálunk, amely a sugalmazott írásokban található, azt mondhatják nekünk, hogy túl kell haladni hermeneutikával az egzegézist, vagyis azzal az értelmezéssel, amelyet számomra itt és most nyer Isten cselekvése a történelemben. Mi nem tagadjuk sem azt, hogy Isten cselekszik a világ történelmében, sem azt, hogy a történelmi eseményeknek és mozgalmaknak van valami mondanivalójuk arról, amit Isten akar üzeni nekünk, és arról, ami Ő maga. Csakhogy ennek az értelmezése nehéz. Az egyéni meglátások szintjét túlhaladni nem tudjuk csak akkor, hogyha a tények értelmezése az Isten üdvtervének pozitív kinyilatkoztatásához kapcsolódik, és azáltal nyer megvilágosítást, amelynek Jézus Krisztus a középpontja, tudva, hogy az üdvösség és az Isten Ország, amely az üdvösségterv célja, magában foglalja a teremtést és annak vágyakozó sóhajtásaira és reményeire felel (vö. Róm 8,20–24).

3. Ma nagyon gyakran találkozunk papokkal, hitoktatókkal, akik nem Isten egy igéjéből vagy a Hitvallás egy cikkelyéből akarnak kiindulni, hanem a tényekből és az életből.

Példák: Hallgassa meg, ahogyan Isten nagyon valóságosan szól az életében és a világ életében. Isten beszél hozzánk minden eseményen keresztül...¹¹

Azok a közvetítők, amelyek nekünk kinyilatkoztatják Istent; a világ, az egyén a maga kapcsolataival, a közösség, az Evangéliumnak a történelemben való igazolása...¹²

Minden kortársunkkal együtt egyre kevésbé hiszünk az intézmények erejében és a dogmák érinthetetlenségében és inkább keressük a közvetlen életben a dolgok és az emberi kapcsolatok jelentését...¹³

Ezek az összefüggéseiből kiragadott idézetek lehet, hogy csak a pedagógiai megközelítést fejezik ki, amely nagyon is érvényes lehet, de illusztrálhatják azt a közös irányzatot is, hogy hagyjuk el, legalábbis első fázisban, a megszerzett tudást, a pozitív kinyilatkoztatást vagy a sajátosan vallásos terület adatait, hogy

megtaláljuk Istent, vagy a „Názáreti Jézust” az eseményekben és az emberi viszonyokban.

Amit mi visszautasítottunk az ilyenfajta eljárás logikájában, az nem más, mint a bibliai tanúságtételben megjelölt Isten ígéjének (melyet maga az egyház hagyománya hordoz) helyettesítése a világ fejlődésére, mozgására és az emberekre irányított érdeklődéssel. Természetesen nem tagadjuk semmiképpen a tényt, hogy Isten szólhat hozzánk az emberek és az események által is. Csakhogy ebben pontosabban meg kell határoznunk a Szentlélek szerepét.

A Szentlélek „az Igén túli Ismeretlen”¹⁴

Ez a csodálatos kifejezés H.U. von Balthasartól való, amely jól fejezi ki a két valóság közötti egységet és azt a bizonyos feszültséget, amely ezt az egységet kíséri: Ige és Lélek. A szabadság és a titokzatos működés szempontját sugallja...

Mindaz, amit a Szentlélekről tudunk, pontosan megfelel ennek. A Szentírás mindig olyan szimbólumokkal jelöli, amelyek mozgásról beszélnek: lehelet és szél, tűz, élő víz, galamb amely repül, nyelvek... Az Újszövetség neki tulajdonítja a kezdetek energiáját, a szabadságot, a nyitottságot a másik elismerésére. Christian Duquoc, aki ezt megjegyezte¹⁵ bemutatja, hogy az Újszövetség szerint az Absolutum nem a metafizika nagy magányosa, önmagába zárt létező, hanem „extasis” (kilépés önmagából). Dénes mondja, hogy a szeretet „extatikus” (ömagából kilépő), az Atya ki-fejezi magát az Igében és a Szentlélek megtöri a két első személy egymásfelé fordulásának önmagáértvalóságát... Isten, ha önmagán kívül működik, azt mindig az Ige és a Lélek kettős küldetése által valósítja meg. A Lélek az energia, amely megtöri a múlt és a kezdetek káprázatát, hogy előremutasson egy olyan jövő felé, amelynek az újdonsága az első jellemvonása.

Az uppsalai Ökumenikus Konferencia 1968 augusztusában a következő témát jelölte meg: „Íme, újjáalkotok mindent” (Jel 21,5). Mgr. Ignace Hazim ortodox metropolitának kellett megtartania a nyitóbeszédet, aki magávalragadó módon írta le Istennek ezt a működését a Lélek által.

„A teremtő újdonságot nem lehet megmagyarázni a múltból, hanem a jövőből, márpedig nyilvánvaló, hogy az élő Isten cselekvése nem lehet más, csak teremtő. De Isten csodás tette, mely megnyilvánul Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak, éppen abban áll, hogy az Ő teremtő cselekvése a jövőből érkezik. Próféta. Isten jön, érkezik a világba, mintegy a veleváló találkozásra, mert Isten megelőzi ezt a világot, hívja, küldi, növeszti, megszabadítja...”

A húsvéti esemény, amely egyszer s mindenkorra végbement, hogyan lehet a miénk ma? Csak az által, aki annak kezdetektől fogva és az idők teljesességében is a cselekvője, a Szentlélek által. Ő maga személyesen az új valóság, aki működik a világban. Ő a „velünk az Isten” jelenléte, ki a mi lelünkkhöz kapcsolódik (Róm 8,16). Nélküle Isten távoli lenne, Krisztus a múltban maradna, az Evangélium holt betű, az egyház pusztá szervezet, a tekintély uralom, a misszió propaganda, a kultusz holt emlékezés és a keresztény cselekvés rabszolgakerölcs lenne. De benne és kikutathatatlan energiájában a kozmosz felemeltetik és az Isten Országának szülési fájdalmától nyög, az ember harcban áll a testtel, a feltámadt Krisztus itt van, az Evangélium az élet ereje, az egyház szentháromságos közösség, a tekintély felszabadító szolgálat, a küldetés Pünkösöd, az emlékező liturgia elővételezés. A Szentlélek által lehet megszületni Isten számára.

Szól a próféták által... Második eljövetele felé vonz minket. „Urunk és Éltestünk” (Niceai-konstaninápolyi hitvallás). Ő az, aki által az egyház és a világ teljes létével kiáltja: „Jöjj el Úr Jézus!” (Jel 22,17—20).

A Szentléleknek az az energiája viszi bele a mi horizontális világunkba az új isteni dinamizmust.

Prófétai teológiát szeretnénk, amely képes a történelemből az Úr eljövetelét kiolvasni. Siettetni a teremtő Igének, Krisztusnak, a Megváltónak eljövetelét, mert hiszen feléje hajt minket a Szentlélek, hogy „minket elvezessen a teljes igazságra” (Jn 16,13).¹⁶

A Szentlélek teszi jelenvalóvá Krisztus húsvétját a teremtés eszkatologikus átalakításának céljából. Ő aktualizálja a Krisztusi kinyilatkoztatást is. Ő viszi előre az Evangélium ügyét a világban. Mert bár Krisztus csak egyszer született meg, egyszer szólt, halt meg és támadt fel, most azonban az emberiségnek ezeket a misztériumokat be kell fogadnia és annak gyümölcsöt kell hoznia, meg kell sokszoroznia végtelen módon a különböző feltételek közepett a tér és idő lehetőségei szerint. Létre kell jönnie az egységnek a már megkapott kegyelem és a soha nem várt között; az egyszer s mindenkoron elnyert és az örökké új között. Ez a Szentlélek, Jézus Lelke. Jézus mint Lélek képes véghezvinni, és most megértjük, hogy Ő egyszerre az „igazság Lelke” és a „szabadságé” is. A Biblia szellemében az igazság eszkatologikus valóság, és Isten erre a valóságra rendel mindent. Konkrétan ez azt jelenti, hogy a formák, amelyeket mi ismerünk, legyenek bár igazak és tiszteletreméltóak, nem mondják ki a végső szót a valóságról, amelyet tükröznek. A dogmák tökéletesíthetők, az egyház a maga struktúrájában nyitott rendszer, az Ige a forma, a Lélek a lendületet adó isteni szél. Jézus rendelte az Eucharisziát, ő hirdette meg az Evangéliumot, de mindezeket a Szentlélek hozza a jelenbe. A világ történelmében ő egyesíti az első Ádámot az eszkatologikus Ádámmal. A világnak és egyben az egyháznak is az az omegája, aki az alfája. A Lélek műveli azt, amikor eszünkbe juttat mindent (Jn 14,26). Ő az, aki mindent Krisztustól fogad be (Jn 16,14), és Ő az, aki szabadságban ott fű, ahol akar (Jn 3,8). Láttuk, hogy a Szentlélek maga is Krisztussal együtt az egyház társalapítója. Csak ebben az értelemben igaz, hogy Isten mindent nekünk adott és mindent Jézus Krisztusban. És mégis van benne új, és valóban új dolog valósul meg a történelemben.

De a Szentlélek Jézus Krisztus Lelke. Nem más művet visz végbe, mint Jézus Krisztus művét. Nincsen külön Paraklétosz—(Szentlélek)—korszak, amely ne lenne egyben Jézus Krisztus korszaka is, ahogyan Joachim képzelte rosszul kifejezve eredeti és helyes meglátását; vagyis azt, hogy a történelem nyitott a reménységre és az új valóságra. A katolicitás Krisztus katolicitása. A Szentlélekről szóló tan egészséges voltát a krisztológiai vonatkozás biztosítja. Az egyház egyszerre Krisztus és a Szentlélek erejében képes végtelenül nyitott lenni katolicitásának (egyetemesiségének) megvalósítására, amely egyben Krisztus egyetemessége is. Ezt csak a misztériumban képes megtenni, mert lehetetlen világosan szétválasztani azt, ami Istenért van attól, ami nem. Hiszen egyedül a Lélek tudja, milyen válasz születik meg a szívek mélyén. Azok a korszakok, amelyek világosan meg tudták különböztetni, hogy mi van Istenért és mi nem, intoleráns, olykor kegyetlenül véres korszakok voltak. Ezek a „keresztény” korszakok, de nem a katolikusak (egyetemesek). A mi korunk egészen új módon arra kapott Istentől meghívást, hogy befogadja a népeket, kultúrákat és vallásokat. „Nostra aetate” a zsinat első szavai a nem keresztény vallásokat illetően, de ez a dekla-

ráció ugyanakkor nyíltan megvallja a 2.pontjában az egyház hitét, ami szerint Krisztus „az Út, az Igazság és az Élet” (Jn 14,6). Ő marad a legtágabb értelemben vett (katolicitás) egyetemesség alfája és omegája, amelyet titokzatosan az Ige fölött, az Igén túl levő nagy Ismeretlen, a Szentlélek növeszt és érlel.

Barsi Balázs fordítása

Jegyzetek:

1. Mk 16,15—18; Mt 28,18—20; Gal 1,16; 2. A “Lélek ajándéka” itt is, mint annyi helyen az Újszövetségi Szentírásnak, magát a Lelket jelenti, mint a “Róma városa” kifejezésben arról a városról van szó, amely maga Róma. A Lélek ajándéka: ajándék, amely maga a Lélek. (ford.megjegyzése); 3. Lk 24,46—49; ApCsel 1,6—11; Jn 20,21; 4. 1Kor 12,7; 5. *Lumen Gentium* 23. 1 és 26; valamint a *Christus Dominus* 11.; 6. *Adv.Haer.* III.24,1 (PG 7,966/); 7. *Dei verbum*, 12.; 8. *Lumen Gentium* 12. 9. *Gaudium et spes* 4. és 11.; 10. A liturgikus mozgalom, mely szintén a Szentlélek működésének a jele: *Sacrosanctum Concilium* 43; az ökumenikus mozgalom: *Veritatis redintegratio* 4; a népek szolidaritása: *Apostolicam actuositatem* 14; a vallásszabadság törvényhozásba iktatása: *Dignitatis personae humanae* 15; a papoknak a hívekkel együtt figyelniök kell az idők jeleire: *Presbyterorum Ordinis* 9; 11. Michel Quist: *Prieres* 1954.11.o.; 12. *Redécouvrir la vie religieuse* Paris 1974. 161.o.; 13. 1973. nov. a XXV. Katolikus Értelmiségiek Hetét előkészítő írásból; 14. H.U.von Balthasar: *Der Unbekannte jenseits des Wortes* In: *Interpretation der Welt* 1966. 638—645.o.; 15. Chr. Duquoc: *Dieu différent* Paris 1977.106.o.; 16. *Irenikon* 42. (1968) 344—359.o.

Jákob létrája (Lübecki Biblia, 1494)